

Advies van de Programmaraad aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

1 december 2010

1. Inleiding

Sinds 1 januari 2009 is met de inwerkingtreding van de Subsidieregeling PGO een vernieuwde subsidiesystematiek voor pgo-organisaties van toepassing. Deze nieuwe systematiek heeft als doel patiënten, gehandicapten en ouderen een centrale sterke positie te geven in de stelsels van zorg en ondersteuning en hun mogelijkheden om de regie op het eigen leven te vergroten, alsmede het bevorderen van de maatschappelijke participatie. Daartoe zijn ook subsidiemiddelen voor projecten beschikbaar gesteld. De Programmaraad is ingesteld om u te adviseren over de ingediende projectsubsidieaanvragen. In juni 2009 heeft de raad zijn eerste advies naar aanleiding van de eerste tranche aan u uitgebracht¹. Naar aanleiding van de eerste tranche is het Beleids- en beoordelingskader Subsidieregeling PGO per 21 december 2009 bijgesteld. De Programmaraad heeft geconstateerd dat de door hem gedane suggesties slechts ten dele zijn meegenomen in de bijstelling van het beoordelingskader.

De Programmaraad brengt hierbij voor de tweede maal advies aan u uit. Opvallende ontwikkelingen of tendensen die de raad bij de beoordeling van de projectvoorstellen geconstateerd heeft zijn vermeld in paragraaf 3.1. van dit advies. Ook deze subsidieronde bevatten de projectvoorstellen een aantal goede initiatieven, naast een aantal projecten die voortborduren op eerdere projecten. Het gebruik maken van eerdere ervaringen bij andere organisaties en het delen van nieuwe kennis via good practises blijft een punt van aandacht. De Programmaraad heeft in de tweede tranche grote verschillen in de kwaliteit van de projectvoorstellen van de verschillende organisaties geconstateerd. De raad is na beoordeling van de projectvoorstellen van mening dat het huidige Beleids- en beoordelingskader nog onvoldoende een bijdrage levert aan het versterken van de positie van pgo-organisaties. Het huidige beleidsinstrument kan naar de mening van de raad aan de hand van de ervaringen verder ontwikkeld worden zodat subsidiegelden doelmatiger en efficiënter ingezet kunnen worden.

2. Algemeen

In totaal zijn 251 subsidieaanvragen (151 projecten) om projectsubsidie ontvangen bij de Unit Fonds PGO van het CIBG. De aanvragen zijn gedaan door 125 organisaties. Door organisaties die uitsluitend met vrijwilligers werken zijn relatief weinig voorstellen ingediend. Van 15 projectvoorstellen is geconcludeerd dat niet werd voldaan aan de ingangsvoorwaarden, opgenomen in paragraaf 3.2.1 van het Beleids- en beoordelingskader. Deze aanvragen zijn niet inhoudelijk behandeld en niet voorgelegd aan de Programmaraad. Ten opzichte van de vorige subsidieronde hebben minder organisaties (20 organisaties minder dan vorig jaar) projectvoorstellen ingediend, waarbij het aantal subsidieaanvragen is teruggelopen van 510 naar 251. In totaal zijn 136 projectvoorstellen beoordeeld.

De Programmaraad heeft acht maal vergaderd en kwam bijeen op 17 mei, 14 juni, 19 juli, 17 augustus, 14 september, 2 november, 16 november en 22 november 2010. De raad heeft de ingediende projectaanvragen beoordeeld op basis van:

¹ Bijlage bij kamerstuk 26837

- de Kaderwet VWS-subsidies;
- de Subsidieregeling VWS-subsidies;
- de Subsidieregeling PGO ;
- Beleids- en beoordelingskader behorend bij de Subsidieregeling PGO met nr. MC-2978257.

3. Samenvatting van de beoordeling van de ingediende aanvragen

3.1. Algemene overwegingen

a. Weging criteria

De Programmaraad heeft goede nota genomen van het nieuwe Beleids- en beoordelingskader. Naast de (beleids)thema's "Cliëntenperspectief" en "Maatschappelijke participatie" zijn in het aangepaste kader twee nieuwe beleidsthema's opgenomen: "Betrokkenheid van de doelgroep" en "Samenwerken". Daarbij heeft de minister aangegeven dat een combinatie van meerdere thema's de voorkeur heeft en dat hij een grotere prioriteit wil geven aan de thema's "Cliëntenperspectief" en "Maatschappelijke participatie".

Voorafgaande aan de behandeling van de tweede tranche projectvoors tellen heeft de Programmaraad zijn werkwijze bepaald. De werkwijze van de raad inzake de weging van de verschillende criteria komt op het volgende neer:

* Uitgangspunt in het nieuwe Beleids- en beoordelingskader is dat groter gewicht wordt toegekend aan de (beleids)thema's "Cliëntenperspectief" en "Maatschappelijke participatie". De raad heeft bij de beoordeling van projecten de geprioriteerde thema's zwaarder laten wegen dan de (beleids)thema's "Betrokkenheid van de "doelgroep" en "Samenwerken".

* Bij de beoordeling van de kwaliteit van een project aan de onderdelen I. Doelstelling en resultaten, II. Plan van aanpak, III. Projectorganisatie en samenwerking en IV. Borging van resultaten heeft de raad de verschillende kwaliteitsonderdelen op gelijke wijze laten meewegen in het samenvattende oordeel op het criterium kwaliteit.

b. Inbreng van patiëntenperspectief bij de ontwikkeling van richtlijnen.

Projectvoorstellen waarbij nieuwe richtlijnen (of nieuwe zorg) worden ontwikkeld zijn positief beoordeeld als er bij de ontwikkeling door de beroepsgroepen voldoende ruimte is geboden aan de doelgroep voor het inbrengen van het cliëntenperspectief. Bij een aantal van deze projecten was de inbreng van de doelgroep beperkt en werd onvoldoende gebruik gemaakt van eerdere ervaringen van andere organisaties.

c. Basisactiviteiten

Er is in de tweede tranche wederom een groot aantal projecten ingediend waarvan de resultaten betrekking hebben op basisactiviteiten (lotgenotencontact, voorlichting, belangenbehartiging en professionalisering). In het Advies van de Programmaraad aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 12 juni 2009 heeft de Raad daar reeds bij stilgestaan. In bijlage 1 bij het aangepaste Beleids- en beoordelingskader is het begrip 'basisactiviteiten' nu helder uiteengezet. Gelet op de uitkomsten van de tweede tranche is het noodzakelijk in de voorlichting over het subsidiekader opnieuw aandacht te geven aan het onderscheid tussen basisactiviteiten en projectmatige activiteiten.

Basisactiviteiten hebben betrekking op de meer structurele activiteiten van een pgo-organisatie. Hiervoor is de instellingssubsidie bedoeld. Projectsubsidies zijn echter bedoeld om een ontwikkeling in gang te zetten.²

De raad is van mening dat de aard van de activiteiten een belangrijke rol speelt bij de inhoudelijke beoordeling van een projectaanvraag. De Programmaraad heeft dan ook per aanvraag bezien of de beschreven activiteiten aanvullend projectmatig van aard zijn, dat wil zeggen dat zij een begin- en eindpunt hebben, afgebakende resultaten worden behaald en de activiteiten dus niet structureel van aard zijn (alleen een kortdurende financiering nodig hebben). In een aantal gevallen zijn de beschreven activiteiten als structureel van aard gekwalificeerd. Zo heeft de Programmaraad in de tweede tranche over een aantal projectvoorstellen negatief geadviseerd wanneer de projecten voornamelijk gericht waren op structurele activiteiten zoals het onderhouden of in stand houden van een website of een keurmerk of het uitbreiden van een reeds bestaande e-learningmodule of het geven van voorlichting. De Programmaraad is tevens van mening dat indien aan de hand van een projectvoorstel door de raad is vastgesteld dat er sprake is van een basisactiviteit er geen toetsing van het project aan de voor projectsubsidies geldende beleidsthema's en kwaliteitcriteria hoeft plaats te vinden. In het Beleids- en beoordelingskader is namelijk als eis voor projectsubsidie geformuleerd dat het bij een project moet gaan om het verrichten van aanvullende projectmatige activiteiten die zich richten op de ontwikkeling van pgo-organisaties tot een sterke speler met een eigen positie in de stelsels van zorg en ondersteuning. Dit impliceert dat na vaststelling dat er sprake is van een zuivere basisactiviteit het project vervolgens niet wordt getoetst aan de in het Beleids- en beoordelingskader voor *projectsubsidies* genoemde subcriteria aansluiting beleidsthema's en kwaliteitscriteria.

d. Optionele activiteiten

Per 1 januari 2010 zijn de taken kwaliteitstoetsing en dienstverlening toegevoegd als optionele activiteiten waaraan een organisatie haar instellingssubsidie ook mag besteden. Deze taken kunnen ook voor projectsubsidie in aanmerking komen, mits de activiteiten aanvullend projectmatig zijn en aan de overige criteria voor projectsubsidies voldoen.

In de tweede tranche heeft de raad een aantal projectvoorstellen inzake optionele taken beoordeeld. Een voorbeeld: een project inzake het tot stand brengen van een keuzehulptool met betrekking tot het zorgaanbod van zieke huizen op het gebied van een bepaalde aandoening. Over dergelijke projecten heeft de raad over het algemeen positief geadviseerd.

e. CQ-index

In de huidige tranche zijn wederom een aantal projectvoorstellen ingediend die betrekking hebben op een CQ-index. Bij projectvoorstellen die gericht zijn op het ontwikkelen van een instrument dat ervaringen van patiënten of cliënten meet heeft de Programmaraad in zijn beoordeling de lijn gehanteerd dat de ontwikkeling van een CQ-index wordt ondersteund indien het cliëntenperspectief en de ervaring van de patiënt op de juiste wijze worden ingebracht. De raad vindt het daarbij belangrijk dat degene die de CQ-index ontwikkelt dat doet volgens de richtlijnen die daarvoor zijn vastgesteld door het Centrum Klantervaringen Zorg (CKZ). De Programmaraad is van mening dat de CQ-index zo moet zijn ingericht dat zij toepasbaar is voor verschillende doelgroepen. De Programmaraad heeft deze uitgangspunten steeds in de beoordeling van de kwaliteit van de projectvoorstellen betrokken.

² Kamerstukken II 2009-2010, 29214, nr. 39.

Tot slot wil de raad u nog drie observaties inzake de CQ-index meegeven:

- de Programmaraad signaleert een zekere wildgroei aan CQ-indexen. Hierdoor bestaat het risico dat voor ieder ziektebeeld en voor iedere patiëntencategorie een CQ-index wordt ontwikkeld;
- de Programmaraad is ongelukkig met de ontwikkeling dat het CKZ via de projectsubsidies bestemd voor pgo-organisaties aanvullende middelen verkrijgt en pleit voor een afzonderlijk programmerings- en bekostingstraject voor dit instituut;
- de Programmaraad signaleert voorts een verbreding van de rolinvulling van het CKZ wanneer deze organisatie projectvoorstellen indient waarin ook verbeteracties van de CQ-index worden bedacht en uitgetest naar aanleiding van een CQ-meting. Dat laatste beschouwt de raad als de verantwoordelijkheid van de zorgaanbieders.

f. Wet maatschappelijke ondersteuning

De Programmaraad heeft een drietal projecten welke te maken hebben met zorg en ondersteuning op grond van de Wmo positief beoordeeld.

De raad onderschrijft het belang van initiatieven die een ondersteuning bieden aan patiënten, gehandicapten en ouderen bij de uitvoering van de Wmo.

g. Daling aantal innovatieve projectvoorstellen

De Programmaraad constateert ten op zichte van de vorige subsidieronde een verschuiving van spontaan ingediende projectvoorstellen met een innovatief karakter naar voorstellen gericht op de implementatie van in eerdere projecten ontwikkelde instrumenten. Een aantal projectvoorstellen van pgo-organisaties bouwt voort op de basisset kwaliteitscriteria voor verschillende aandoeningen die beschikbaar komt uit het project 'Kwaliteit in Zicht' van zes grote chronische ziekenorganisaties, NPCF en Zorgbelang Nederland.

h. Arbeidsparticipatie

In de tweede tranche is wederom een aantal projectvoorstellen ingediend die betrekking hebben op de arbeidsparticipatie of de verhoging van de arbeidsparticipatie van bepaalde doelgroepen. De Programmaraad is van mening dat deze projecten een belangrijke rol kunnen vervullen op het levensbrede terrein van patiënten, gehandicapten en ouderen, maar vraagt zich opnieuw af of dit type projecten niet veel meer het specifieke beleid van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid raken. Het criterium levensbreed zou kunnen worden begrensd tot de taken van VWS. In de meeste gevallen is bovendien geconcludeerd dat de beoogde effecten gering zullen zijn omdat niet wordt aangesloten bij bestaande trajecten of de kwaliteit van het projectvoorstel hiernaast gering is.

i. Kleine pgo-organisaties

Naar aanleiding van het loslaten van het format voor het indienen van projectplannen in het Beleids- en beoordelingskader heeft de Programmaraad destijds zijn zorgen geuit over de vraag of de in het beoordelingskader opgenomen criteria voldoende mogelijkheden bieden aan kleine pgo-organisaties om projectvoorstellen in te dienen gericht op de specifieke problematiek (aandoening) van de doelgroep. De raad is van mening dat de ondersteuning van PGOsupport bij een aantal voorstellen duidelijk heeft bijgedragen aan een betere aansluiting bij het Beleids- en beoordelingskader. Daarnaast bestaat echter ook de indruk dat bij een redelijk aantal voorstellen geen advies is gevraagd of het advies van PGOsupport niet is opgevolgd. De Programmaraad concludeert echter na alle projectvoorstellen beoordeeld te hebben dat het voornamelijk de kleine pgo-organisaties niet is gelukt om aan de criteria inzake aansluiting beleidsthema's en kwaliteit in het Beleids- en beoordelingskader te voldoen.

j. Onderzoeksactiviteiten

Onderzoeksactiviteiten bestaande uit fundamenteel wetenschappelijk onderzoek zijn in deze tranche negatief beoordeeld. Wel zijn onderzoeksactiviteiten positief beoordeeld als deze met behulp van een wetenschappelijke methodiek worden uitgevoerd. Een voorbeeld van een dergelijke onderzoeksactiviteit is bijvoorbeeld het valideren van een werkmethode. De raad heeft zijn mening gegeven omtrent de vraag of het onderzoek kwalitatief goed is opgezet om de beoogde resultaten te bereiken.

k. Claims op subsidiebudget

Het is de Programmaraad opgevallen dat een aantal projectvoorstellen van organisaties (met name bij samenwerkingsvormen) een claim op een substantieel deel van het beschikbare subsidiebudget legt. Hetzelfde heeft de raad geconstateerd bij een aantal organisaties die meerdere projectvoorstellen hebben ingediend. Het opnemen van financiële begrenzings in het subsidiekader is in dit kader te overwegen.

l. Tarieven

In de verschillende projectvoorstellen worden uiteenlopende kosten en tarieven gehanteerd voor gelijksoortige activiteiten en werkzaamheden. De raad adviseert u om bij het verlenen van de projectsubsidies voorwaarden te stellen aan de gehanteerde tarieven en managementkosten opdat de in de begrotingen bij de projectvoorstellen gehanteerde kosten en tarieven in deze sector in overeenstemming worden gebracht met de in het maatschappelijk verkeer gebruikelijke kosten en tarieven.

m. Stimuleren samenwerking en verscheidenheid in projecten

In de tweede tranche zijn ten opzichte van het totaal aantal ingediende projectvoorstellen relatief weinig voorstellen voor samenwerkingsprojecten ingediend. Om de derde partijrol te kunnen vervullen is samenwerking tussen pgo-organisaties echter van essentieel belang. De raad doelt hier met name op het belang van het geïntegreerd samenwerken door organisaties. Anders gezegd: in plaats van doelmatigheid door geïntegreerde samenwerking is er in een aantal projecten sprake van een optelsom van de projectactiviteiten van de verschillende organisaties.

3.2. Samenvattend oordeel

De beoordeling van de projectsubsidie-aanvragen (totaal aangevraagd een bedrag van 55.665.533 euro aan subsidie) heeft geresulteerd in het toedelen van projectvoorstellen in de vakken zoals opgenomen in paragraaf 4.2. van het Beleids- en Beoordelingskader. Het resultaat is als volgt:

Projecten die vallen in de vakken 1 tot en met 4 van het Beleids- en Beoordelingskader (positief beoordeelde projecten)

De projecten die in de vakken 1 tot en met 4 worden gepositioneerd komen in aanmerking voor subsidie voor zover het subsidiebudget het toelaat. Geadviseerd wordt om 29 projectaanvragen te honoreren op basis van positionering in deze vakken voor een bedrag van 11.573.456 euro.

Projecten in de vakken 5 en 6 (voorstellen die op het onderdeel kwaliteit een verbetering behoeven).

Deze voorstellen komen in eerste instantie niet in aanmerking voor subsidie. In het Beleids- en Beoordelingskader is opgenomen dat wanneer het subsidieplafond nog niet bereikt is na toekenning van subsidie aan de projecten uit de vakken 1 tot en met 4, de organisaties in de vakken 5 en 6 de gelegenheid krijgen om de

kwaliteit van hun projectplan te verbeteren. Daarvoor geldt de eveneens in het Beleids- en Beoordelingskader opgenomen werkwijze.

Voor de periode 2011 tot en met 2014 bedraagt het subsidieplafond een bedrag van 24 miljoen euro zodat met de eerder genoemde toekenning van de 29 projectaanvragen (projecten die vallen in de vakken 1 t/m 4) er financiële ruimte is voor de projectvoorstellen die door de Programmaraad binnen de vakken 5 en 6 zijn geplaatst. De kosten die zijn begroot voor deze projecten bedragen: € 5.637.444 euro. Het gaat daarbij om 12 projectaanvragen. Volgens het Beleids- en Beoordelingskader krijgen deze organisaties de gelegenheid om de kwaliteit van hun projectplan op bepaalde punten te verbeteren. Wanneer het projectvoorstel na aanpassing zodanig verbeterd is op de punten die zijn aangegeven dat het na de beoordeling in vak 1 tot en met 4 zou passen, wordt alsnog een positief advies gegeven over de subsidieaanvraag.

Indien een projectvoorstel niet voldoende is verbeterd dan zal de Programmaraad negatief adviseren.

Een overzicht van de als zodanig beoordeelde aanvragen is opgenomen als bijlage bij dit advies. De Programmaraad wil nog opmerken dat bij de vaststelling van het subsidieplafond voor de subsidieregeling PGO voor de periode van 2011 tot en met 2014 een bedrag van 24 miljoen euro beschikbaar is gesteld.

De raad heeft geconstateerd dat een eventuele toekenning van alle in de tabel opgenomen subsidieaanvragen voor de periode 2011 tot en met 2014 een financiële uitwerking heeft van 17.210.900 euro.

De Programmaraad is ervan overtuigd dat met de uitvoering van de gehonoreerde projecten een belangrijke stap wordt gezet in de versterking van de positie van patiënten, gehandicapten en ouderen in de stelsels van zorg en ondersteuning en het vergroten van de mogelijkheden om de regie op het eigen leven te voeren en maatschappelijk te participeren. Daarbij is van belang dat de resultaten van deze projecten door de betreffende organisaties ter beschikking worden gesteld aan andere pgo-organisaties.

Tabel

Vak 1 t/m 4: toegewezen projecten. Projectvoorstellen met voldoende of hoge aansluiting bij de beleidsthema's en voldoende of goede kwaliteit.

Vak 5/6: Projectplannen die mogen worden verbeterd. Projectvoorstellen met voldoende of hoge aansluiting bij de beleidsthema's en matige kwaliteit.

Organisatie	Projecttitel	vak 1 t/m 4 bedrag (€)	vak 5 en 6 bedrag (€)
Afasie Vereniging Nederland	een goed begin is het halve werk		169.225
Belangenvereniging Longfibrosepatiënten in Nederland	Samen op weg naar kwaliteitscriteria voor zeldzame longaandoeningen	70.955	
Borstkankervereniging Nederland	EBI: Ervaringen Bundelen & Inzetten	294.080	
Caleidoscoop	Goud in handen +		232.837
Centrum Klantervaring Zorg	Ontwikkeling CQ-index Dyslexie	135.127	
Centrum Klantervaring Zorg	Kwaliteit van zorg vanuit het perspectief van migranten en vluchtelingen; validatie van vier CQI meetinstrumenten en implementatie in de zorgpraktijk	326.950	

Centrum Klantervaring Zorg	CQI Audiologische Centra	215.640	
Cerebraal	Perspectief op participatie		567.825
Cliëntenbond in de GGz	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		500.020
Consumentenbond	Preventief (zelf)onderzoek: kwaliteit vanuit het gebruikersperspectief		77.750
Crohn en Colitis Ulcerosa Vereniging Nederland	EBI: Ervaringen Bundelen & Inzetten	157.780	
DES Centrum	Inventarisatie gynaecologische kankerzorg aan de hand van de kwaliteitscriteria vanuit patiëntenperspectief	130.268	
Diabetesvereniging Nederland	Regie door ervaringsdeskundigheid (Buddydiensten)	230.920	
Dovenschap	Opstellen kwaliteitscriteria tekst- en beeldbemiddelingsdiensten		352.031
Epilepsie Vereniging Nederland	Goud in handen +		288.700
FODOK	aan het werk, hoe doe je dat?		283.640
Freya	Freya ontmoet Odin	150.328	
HIV Vereniging Nederland	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
Huidfederatie	Kwaliteitszegel Dermatologie	281.850	
Kansplus	Zorginkoop en cliëntenperspectief in de gehandicaptenzorg	56.986	
Landelijk Platform GGz	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		344.985
Landelijk Platform GGz voor Depressie Vereniging i.o.	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		33.020
Landelijke Patiëntenvereniging Impuls	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		33.020
Landelijke Stichting Ouders en Verwanten van Drugsgebruikers (LSOVD)	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		33.020
Landelijke Stichting Zelfbeschadiging	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		33.020
LFOS	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		25.820
LOC, Zeggenschap in zorg	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		195.160
LSR	cliëntennetwerken	147.659	
LSR	CQI/CE voor moeilijke en/of specifieke doelgroepen	740.892	
LSR	Zorginkoop en cliëntenperspectief in de gehandicaptenzorg	225.963	
ME en Arbeidsongeschiktheid	Patiëntenperspectief op Mediprudentie	346.640	
ME en Arbeidsongeschiktheid	dialogoggestuurde re-integratie	64.165	
ME/CVS Vereniging	Wetenschap voor patiënten		30.000
Multiple Sclerose Vereniging Nederland	Wetenschap voor patiënten		572.500

NCV (Coeliakie)	Preventief (zelf)onderzoek: kwaliteit vanuit het gebruikersperspectief		29.687
Nederlandse Cystic Fibrosis Stichting	Thuismonitoring	32.600	
Nederlandse Cystic Fibrosis Stichting	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
Nederlandse Cystic Fibrosis Stichting	Partners in ziekenhuisbeleid		65.200
Nederlandse Leverpatiënten Vereniging	Goud in handen +		236.505
Nederlandse Stomavereniging	Patientenwijzer Stomazorg	453.082	
Nederlandse Stomavereniging	EBI: Ervaringen Bundelen & Inzetten	157.780	
Nederlandse vereniging van Hoofdpijnpatiënten	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
Nederlandse vereniging van Hoofdpijnpatiënten	Goud in handen +		240.750
Nederlandse Vereniging voor Autisme	Op eigen kracht aan het werk	44.913	
Nederlandse Vereniging voor Autisme	Sociale activering en werk, participatie cliënten GGZ en OGGZ		100.530
Neurofibromatose Vereniging Nederland (NFVN)	Project Ervaringskennis	67.820	
Neurofibromatose Vereniging Nederland (NFVN)	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
Nierpatiënten Vereniging Nederland	Patiëntenperspectief op Mediprudentie	64.998	
Nierpatiënten Vereniging Nederland	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
NPV	Preventief (zelf)onderzoek: kwaliteit vanuit het gebruikersperspectief		29.687
NVVR "de Wervelkolom"	Project Ervaringskennis	67.820	
NVVS	Project Ervaringskennis	206.600	
NVVS	CQI Audiologische Centra	78.450	
Olijf	Inventarisatie gynaecologische kankerzorg aan de hand van de kwaliteitscriteria vanuit patiëntenperspectief	98.868	
PCOB	Maak werk van uzelf	833.079	
PerSaldo	Met een persoonsgebonden budget meer eigen regie in de Zorgverzekeringswet	151.160	
PerSaldo	Pgb-test	151.794	
Perspectief	Iedereen praat mee in de Wmo	391.684	
Perspectief	Ouderen aan zet. Versterken van de eigen regie middels het zorgplan	410.617	

PCCG	Naar een duurzame gezondheidszorg: geïntegreerde aanpak voor chronische gewrichtsklachten en allergie	300.736	
Prikkelbare Darm Syndroom Belangenvereniging	dialogoggestuurde re-integratie	64.165	
Psoriasis Vereniging Nederland	Patiëntenparticipatie in wetenschappelijk onderzoek		161.415
Reumapatiëntenbond	Patiëntenparticipatie in wetenschappelijk onderzoek		248.160
Sarcoïdose Belangenvereniging Nederland	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
Sarcoïdose Belangenvereniging Nederland	Samen op weg naar kwaliteitscriteria voor zeldzame longaandoeningen	18.096	
SHON	Kwaliteit van hersenletselzorg in beeld		375.981
Stichting Fonds Beter voor Gewrichten	Versterk jezelf, verlicht het gewricht'		90.792
Stichting Lichen Sclerosis	Versterking inbreng van de patiënt bij verbetering van de kwaliteit van zorg voor mensen met de chronische huidaandoening en Lichen Planus en Lichen Sclerosis	26.100	
Stichting Pulmonale Hypertensie Nederland	Samen op weg naar kwaliteitscriteria voor zeldzame longaandoeningen	17.171	
Unie KBO	Maak werk van uzelf	164.800	
Vereniging Lichen Ruber Planus	Versterking inbreng van de patiënt bij verbetering van de kwaliteit van zorg voor mensen met de chronische huidaandoening en Lichen Planus en Lichen Sclerosis	26.100	
Vereniging Osteogenesis Imperfecta	Wetenschap voor patiënten		30.000
Vereniging voor Manisch Depressieven en Betrokkenen	Project Ervaringskennis	70.220	
Viziris	Op eigen kracht aan het werk	122.227	
VSOP	Zorgstandaarden voor Zeldzame Aandoeningen: de Patiënt centraal	1.925.884	
VSOP	Preventief (zelf)onderzoek: kwaliteit vanuit het gebruikersperspectief		256.164
Whiplash Stichting Nederland	Patiëntenperspectief op Mediprudentie	47.610	
Whiplash Stichting Nederland	dialogoggestuurde re-integratie	497.955	
Zorgbelang Nederland	Makelen in Ervaringsdeskundigheid	480.686	
Zorgbelang Nederland	Zorg als co-product	192.476	
Zorgbelang Nederland	Kennis is kracht	98.400	
		11.573.456	5.637.444